ԲԱՌԱՐԱՆ

Աբլաքաթ—փաստաբան
Աբըռշան—ապարանջան
Աբսպրել—կարգադրել, պատվիրել
Աբուլթ—քայլ
Աբուլ տալ—աղատել, արձակել
Աբուխտ—չամանով ծածկած և չորացրած ոչխարի ոտք
Ագլեղ—կոտրատվող
Ագլեղ-մակլեղ—չափազանց կոտրատվող
Ագռաուշ—ատամները թափած մարդ
Ադ արալըխը նայալ էգավ—այդ միջոցին նա էլ եկավ
Ադա—կղզի
Ադամ—մարդ
Ադաշ—անվանակից, միևնույն անունը կրող մարդիկ
Ադեթ (ադաթ)—սովորություն
Ադեն—ժամանակ
Ադեն-ադեն—ժամանակ առ ժամանակ, երբեմն
Աղաք—չամուսնացած, աղատ
Աղիղ—քնքուշ
Ադբար—բակ
Աթա—1. հայր, 2. արական սեռ
Աթամորթի (ադամոշթի)—ադամորդի
Աթթար—դեղավաճառ
Աթթարանոց—դեղերի խանութ, դեղատուն
Աթլը—ձիավոր
Աթլը-խառավուլ—ձիավոր պահակ, թիկնապահ
Աթխուլախ—վայրի թրթնջուկ, ավելուկ, որ ուտում են ձիերը
Աժան—էժան
Աժդահար (աժտիհար)—վիշապ
Աժեք—արժեք
Աժընդեղ—ձեռնտու, էժանանոց
Ալաիմ—կարծես թե
Ալայը—ամենը, բոլորը
Ալայ-մալայ—բոլորովին, ամբողջովին
Ալաչա—դույնզգույն, եր րսև, սպիտակ և այլ գույները խառնվում են մարմնի վրա, ճամուկ
Ալաշա—խառղա—կաչաղակ
Ալաչախ—վարկով ծախած ապրանքի պարտք, ստանալիք, առնելիք
Ալաման—խատուտիկ, չալպտուրիկ
Ալաշա—երիտասարդ դեռ չլծված ձի
Ալաշ-թալաշ—կտոր-կտոր լինել
Ալեմ-աշխարհ—ամբողջ աշխարհ, տիեղերք
Ալեվալե—անճոռնի, անպետք, այլանդակ

Ալեֆ—բոց
Ալթշմիշ ըլալ—ընտելանալ, հարմարվել
Ալ—կարմիր
Ալ-գարմիր—խիստ կարմիր
Ախացք—մեծ պաս, կազմված է աղ և հաց բառերից, մեծ պասին սննդի մեջ գլխավորը աղն ու հացն էր
Ախթարմիշ անել—շրջել, տապալել
Ախլաթ (անլաթ)—անտառային տանձ, վայրի տանձ
Ախտար—գենդեր անել, տակնուվրա անել
Աղա—1. հարուստ, ունևոր, 2. պարոն, 3. սեփականատեր, գործատեր, որ օգտվում է վարձու աշխատանքից, 4. խոսքի տեր, պատվավոր մարդ, 5. իրենից ավելի հասակավոր մարդկանց դիմելու պատվանուն, 6. ավագ եղբայր
Աղեդ—լավ
Աղեգութին—լավություն
Աղեք—աղիք
Աղլի—ոմն, այն
Աղվենիք—աղավնի
Աղու—1. իբրև ածական նշանակում է անհամ բան, 2. իբրև գոյական նշանակում է՝ թույն։
Աճափ—արդյոք
Աճեմի—անփորձ, գործին ոչ տեղյակ մարդ։
Աշելի—շտապելով, շտապ-շտապ
Աջեմ—օտարական, նախիջևանցիք առաջները բոլոր ուրիշ տեղերից եկած հայերին անվանում էին աճեմներ
Աշըռել—կեղտոտել
Աշումենք—կեղտոտ
Ամա—սակայն
Աման—յաման
Այա—նոսր ծեփ
Այաղ—ցուրտ
Այաղ դաքել—ցրտել, սառեցնել
Այախլոր—արտաքնոց, ոտնճամփա
Այախ-չանախ—ամանիք, աման-չաման
Այամիշ անել—խնայել մեղքանալ
Այինօյին—խարդախ, երկերեսանի մարդ, որին չի կարելի հավատ ընծայել։
Այնաշ—խաբեբա, ստախոս
Այնըխ—զգաստ, չհարբած
Այք—թերություն մարմնի վրա։
Այու—արջ
Այու երեսան—արջ խաղացնող
Անա—1. մայր, 2. իգական սեռ
Անթի—մյուս կողմը

Անթի աշխարհ—մյուս աշխարհը
Անթի աշխարհը ղնալ—մեռնել
Անթիկա—հազվագյուտ, արժեքավոր։ Այս խոսքը Նախիջևանցիք ժառանգել են ջենովացիներից
Անիսե—մինչդեռ, այնինչ
Անդալ—անդամալույծ, անկյալ
Անջախ—հազիվ-հազ
Աշ—սերմ, կորիզ
Աշրխ լինել—սիրահարվել, հավանել
Աշյամա—պատվաստ
Աշխանա—խոհանոց
Աշխառնա—անոթի, առավոտյան դեռ բան չկերած
Աշչի—խոհարարուհի
Աշտխ—արդեն
Առ—ամոթ, նամուս
Առարաթ—տեղի անուն
Առան—ախոռ
Առխադաշ—ընկեր, ուղեկից
Առսըղ—լիրբ, երես առած, աննամուս
Առոս-առոս, փառոս—մեծ պարտքով
Առփա—դարի
Ասլան—(ասլան-խափլան)—առյուծ
Ասլը—ի սկզբանե, ի բնե
Ասմա—որդ, ճիճու
Ավ—1. որս, 2. ցանց, ուռկան
Ավեդիս—Քրիստոսի ծնունդը շնորհավորող երգ, որ ճրագալույծի երեկոյան երիտասարդները տնե-տուն շրջելով երգում էին։
Ավեդիսի դուն—երիտասարդների հավաքատուն, որտեղ նրանք հավաքվում էին ձմռան երեկոները, սովորում ավետիսի երգեր հարսանյաց պարերգեր և առհասարակ երգեր։ Ջալթր գյուղում ավետիսի տները կոչվում էին ժողոտանքի տներ, իսկ նրանց կառավարիչները խառթախաչիներ
Ավճի—որսորդ
Ավրել—շնչել, քանդել
Ավուշ—բուռ, ափ
Ավուրագան—ամենօրյա, ամեն օր հագնվող շոր, միշտ գործածվող գործիք
Արաբա—սայլ, կառք
Արաբախափսե—դարբաս, բակի դուռ
Արաբաշամփա—կառուղի, փողոց
Արաբաշի—կառապան, սայլորդ կառքի վրա աշխատող
Արալըխ—ճեղք, միջանցք, միջոց
Արզու—կնոջ անուն
Արիշ—1. հաճար, 2. կառքի և սայլի լծաձողերը
Արունը մղնել—սպանել
Արմնալ—զարմանալ
Ափալթափալ—շուտ, հապճեպ
Ափիկ-խուփիկ—իսկույն
Աֆերիմ—կեցցես, ապրես

Բ

Բարուք—տղամարդու անուն
Բադեմ—նուշ
Բադիճ—պատիժ
Բադև—1. պատիվ, 2. տղա կնունքի հանդես
Բազիրգան—վաճառական
Բաթախ—(պաթխախ)—ճահիճ
Բաթախլը—ճահճահուտ, ճահճոտ տեղ
Բաթթալ—ուժասպառ, ծանրաշարժ, հնացած
Բալ—պարահանդես
Բալա—զավակ, ձագ, կորյուն
Բալախ—վարտիքի փողքերը
Բալաբան—մեծ, վիթխարի
Բալթա—կացին
Բալմա—ձկով սպաս, ուտում են մածուն խառնած
Բալդըր—ազդր
Բահար խաղալ—կայծակի փայլատակելը
Բանը-մեմը—հաճախ
Բաղլամ—խուրձ
Բախշա (բաղչա)—պարտեզ
Բախշաչի—պարտիզպան
Բաղ—սառն
Բաջախ—1. քայլ, 2. սրունք
Բաջախլի—միջնադարյան հոլանդական ոսկե դրամ (13—15-րդ), որ Ղրիմի թաթարները անվանել են պաճախլի. այդ ոսկե դրամները շարում էին թելի վրա և այն դարձնում մանյակ, որ կոչվում էր կերտանլըխ, գաղթական հայերը իրենց հետ բերել էին մեծ քանակով այդ պաճախլիները և մինչև վերջերս էլ գործածում էին որպես կանացի զարդ։
Բաջախլը—թղթախաղի մեջ զինվոր (վալետ)
Բաջանախ—քենակալ
Բայաթ—քարթու, հնացած, կոշտ
Բայել—պահել
Բայլոզ—մեծ մուրճ
Բայրախ—դրոշակ
Բաշ—1. գլուխ, 2. գլխավոր, 3. գովական, պատվական
Բաշխըշ—նվեր
Բաշարել—կարողանալ
Բաշլայել—սկսել
Բաշխա—շոկ, առանձին
Բաշխա ելնել—բաժանվել, առանձնանալ
Բաշ մադ—մեծ մատ, բութ մատ
Բարիշ—հաշտ
Բարմախ—մատ
Բարբար—հավասար
Բարդգել—պահել, թաքցնել
Բառախ—խըճըճված մազ
Բառախ շուն—խըճըճված բրդով ոչխարի շուն, այդպես էին անվանում մինչև վերջերս իրենց շներին Ղրիմի և Թե Նախիջեանի գյուղերի հովիվները
Բասմա—չիթ
Բասմադ—պաքսիմատ, չորացրած հաց
Բաստուրմա—համեմներով չորացրած միս, ապուխտ
Բարութ—վառոդ
Բաքսե—պակասել, նվազել, չքանալ, կորչել
Բաքվորվել—համբուրվել
Բեալեմիշ անել—դերացնել, չաղացնել, լավ ուտեցնել
Բերեք—բիբ
Բեզեսթեն—կտորեղեն վաճառող
Բեղմիշ ըլալ—ձանձրանալ
Բեթեր—խիստ

Թել—բահ
Թելա—պատուհաս, անբախտություն
Թելնի—հայտնի
Թելրի—դույն
Թեմ.—1. կարկանդակ, 2. նշանդրեքի հանդես, խնջույք
Թեհեցուր—քնատ, քնից չկշտացած
Թեշիկ—օրորոց
Թենդ—խալ
Թերեք—խաշած կարկանդակ
Թերեքեթ—առատություն
Թերբեր—սափրիչ
Թեքիմ—դույն
Թեքլեմիշ անել—փակել
Թզով—հորթ
Թըլբուլա—խողովակ
Թըյըխ—բեխ
Թրխով—երկարյա կողպեք ձիերի առաջին ոտքերը կապելու համար
Թըռել—գլխարկ, շլապա
Թիաթա—աներ
Թիանա—սկեսուր
Թիդա—կարկանդակ
Թլով—դարման
Թնեղ—1. ճյուղ, սխտորի մատ, 2. կճղակ
Թշխի—սղոց
Թոշինկ—խճճված մազ
Թողա—կորեկաչուր
Թոլ—առատ
Թոլնից—հիվանդանոց
Թոխչա—ծրար, կապոց
Թողադ—կոկորդ
Թողոշ—ճիվաղ
Թոհողվել—թաքնվել
Թոհրել—բովել
Թոչիկ—բզեղ
Թոյա—ներկ
Թոյաչի—ներկարար
Թոյ-բոս—վայել հասակ
Թոյդաշ—հասակակից
Թոնվա—կտավից կարած ծածկոց
Թոշ—դատարկ
Թոշբողաղ—դատարկապորտ
Թոշ խաղցունել—խորամանկություն անել
Թոռ—կավիճ
Թոռողա—դուդուկ
Թոստան—բանջարանոց
Թուղ—սառույց
Թուլղուր—խաշած ցորենի ձավար
Թուդ—կաթիլ
Թուլի—հնդկահավ, ջենովացիներից ժառանգած իտալական բառ է
Թուլիձ—բուլկա, հատուկ տեսակի հաց
Թու՝—գոլորշի
Թուհլամա—գոլորշիով եփած գետնախնձոր
Թուհու—բու
Թումբար—խճուղ, մաքուր լվացած աղիքների մեջ լցնում են մանրացած, միս, բրինձ կամ ձավար, համեմում և եփում կաթսայի մեջ
Թուռմա—գանգուր
Թուռնոթի—քթախոտ
Թուտուշ—ծալք

Գ

Գաղ-գյագ—երկարության չափ, արշին
Գալաչի—խոսակցություն, զրույց (ջենովացիներից ժառանգած իտալական խոսք է)։
Գալանտոս—Նոր տարի, այս խոսքը ջենովացիներից մնացած աղավաղված ձև է
Գալբայ—անշնորհ, անպիտան
Գաղգուգ—գաղտնի
Գայնել—կանգնել, դադարել
Գանչել—գոչել, բղավել, հրավիրել
Գապնա—հացահատիկների կամ խոտի հունձի ժամանակ դաշտում դրված կույտեր
Գառդամա—կոտեմ
Գաստանա—շագանակ
Գասե-դուսե—անհիմն խոսակցություն, անհիմն լուր
Գարքվել—ամուսնանալ
Գարտոքլի—գետնախնձոր, կարտոֆիլ
Գբղաք—կողպեք, փականք
Գելբերի—կրակախառնիչ
Գելգին—հողազուրկ գյուղացի
Գեջե—ըղջիկ
Գեմի—նավ
Գենե—կրկին, դարձյալ
Գենչ—երիտասարդ, մատաղահաս
Գերդան—կզակի տակը
Գերդանլըխ—մանյակ, գյուղացի կանայք ճակատակապի վրա շարում են միջնադարյան հոլանդական ոսկիներ, որոնք Ղրիմի թաթարների լեզվով կոչվում են պաճախլիներ և որպես մանյակ կապում վզները։ Այդ պատճախլիները նախիջևանցիք բերեցին Ղրիմից
Գերոն—հաստ մեծ մոմ
Գըղդովել—սայթաքել
Գըթիշք—կովկիթ
Գըլա—բավական է
Գըյգըմ-ղըյղըմ—ծանր-ծանր, դանդաղ
Գըոք—լկափ
Գըստղել—իրար անպատվել
Գիղ—թաղիք
Գոզամ—մամախ
Գոզամլըխ—դոգամի թփերի կույտ
Գոզոշ—եղջյուր
Գողնդեքի—ձիերի հիվանդություն, երբ չեն ստանում իրենց սիրած կերը
Գոլովա—քաղաքագլուխ
Գոլ—լիճ
Գոնդակ—չորացած ցեխի կույտ
Գոնգոռ—չորացած ցեխի մեծ կտոր
Գոմես—հավի բուն
Գոնադ—թիկունք
Գոնադ ըլալ—հենարան, դառնալ, օգնել, նպաստել
Գոջ—վեգ, ճան
Գոպշագ—անիվ

Գոշեր-առան Գոշինավա—քայլերգ, մարշ
Գոռել—հնդկահավ
Գովդա—մարմին
Գուբաթի—քառասուն թել խմորից թխած կարկանդակ
Գուզ—1. սապատ, կուզ, 2. խաղողի ողկույզ
Գուլի—մի եղջյուրով եզ կամ կով
Գուն—գույն

Դ

Դաբախ—կաշվի ափսե, զանձանակ
Դաբաղա—թերթ
Դաբլա—Վարտիքի նստատեղի մասը
Դալդըրմիշ անել—սուզել, ընկղմել
Դախլ—փողի արկղ
Դաղա—1. երդ 2. սուրճ
Դահա—այլես, դեռևս
Դահրե—թմբուկ
Դաղդաղա—անհանգստություն, հոգատարություն, հոգս
Դամար—երակ
Դամահի—աշխատասեր, եռանդուն
Դամղա—նշան, անասունների ականջներին կամ ոտքին շիկացրած երկաթով արած նշան
Դամլա—կաթված
Դայի—մորեղբայր
Դայմա—հաճախ, շուտ-շուտ
Դանե—հատ
Դանե-դանե—հատ-հատ, շոկ-շոկ, փլավի միջի բրինձը պետք է լինի դանե-դանե
Դապրա—անգամ
Դառաթ—շուք, շքեղություն
Դառաթլը—շքեղ, պերճ, փառավոր
Դառոսը ձեզի—զուք էլ արժանի լինեք իմ բախտին
Դավա-դալարա—վեճ առնելիքի և տալիքի շուրջը, դատ
Դավար—անասուն
Դավշան—նապաստակ
Դավուլ—թմբուկ
Դարչին—դարխոնիկ, համեմ, արոտ
Դաքտեղ—պղպեղ
Դեյին—իբր թե
Դեյմիշ անել—նկատել, հետևել
Դենքսըզ—հանդուգն, ուրիշների հետ չհամակերպվող
Դևե—ուղտ
Դեվդաբան—1. ուղղտներբան, ոտքի տակ, ներքան
Դերե (տերա)—ձոր
Դերդ—դարդ, վիշտ, ցավ
Դեֆթեր—տետրակ, մատյան
Դըրղ—ճաղատ
Դիզ—շնաճանճ, տիզ
Դիբունչի—միջնորդ, հարսու փեսին միացնող
Դիզղին—երասանակ
Դիլ—լեզվակ, զանգի լեզվակը
Դիլիմ—շերտ, կտոր
Դիվիթ—թանաքաման
Դոլաբ—պահարան
Դոշագ—ներքնակ
Դուագիլ—բեռնակիր, կառապան
Դրաբեղ—կարճ ոտքերով կլոր սեղան
Դուգու—կորեկ
Դունյա—աշխարհ
Դուն-դեխ—ընտանիքը իր ունեցվածքով
Դուշման—թշնամի
Դուղ—վրեժ
Դուզուբելա—անխելք

Ե

Եղ—1. լծկան եզ, 2. պղինձ
Եղնա—մեծ քույրերի, հորաքույրերի և մորաքույրերի ամուսիններին անվանում էին եղնա
Եմ—անասնակեր
Եմիշ—պտուղ, միրգ
Ենիշ—զառիվայր
Երալմասի—գետնատանձ
Եսիր—ստրուկ, ճորտ, գերի
Եսիր բազար—ստրկավաճառ շուկա
Եփ—երբ

Զ

Զալ—դահլիճ
Զալըմ—ուժեղ, ազդեցիկ
Զակուսկա—ակռատ, խորտիկ
Զայեր—երեք
Զան—արտ
Զանցան—սովորություն, կենցաղ
Զավալը—խեղճ, ողորմելի
Զարար—վնաս
Զաֆդ անել—զսպել
Զեյթուն—ձիթապտուղ
Զենիաթ—արհեստ
Զենդի (զենդու)—ասպանդակ
Զենգին—հարուստ
Զերե—որովհետև
Զերդալի—ծիրան
Զերդե—շաքարախառն եփած բրինձ
Զըրշել—քանդել
Զընդան—բանտ
Զըռուցել—խոսել, թոթովել
Զիաֆեթ—խնջույք
Զինճիլ—շղթա
Զինճիլլամիշ անել—շղթայել
Զոռբա—ուժեղ, զոռով իր ուզածը կատարող
Զուլում—պատուհաս, անբախտություն բերող

Է

Էգեռ—թամբ
Էգեռլի—թամբած
Էգեր—եթե
Էզգեն—նվագ, մեղեդի
Էթեք—քղանցք, ծայրամաս
Էլամա—կաղնի փայտ
Էլմաս—ադամանդ, ալմաստ
Էլչի—պատվիրակ, դեսպան

Եգիզ—եզ. ղույղ եկվորյակ
Եղեն—էություն
Էգնը—հետևը
Էմանեթ—ավանդ, ամանաթ
Էմչե—հորեղբայր
Էմեգ—աշխատանք
Էնդ (էնդի)—ամեն
Էնդի ձարը—ամենածայրը
Էնգաղեգ—ամենալավը
Էնդեզե—շորի ձեքը, չափը, կաղապար
Էնքսե—ծոծրակ
Էնշամը—վերջապես, վերջ ի վերջո, ուրեմն
Էշթիկ—էրթիկ. երթիկ
Էշտ—հարգ
Էոքսուզ—որբ
Էջել—օրհաս, մահվան ժամը
Էսլի—ծեր, պառավ
Էվալլա—կեցցես, ապրես
Էվելքի—հինավուրց, նախկին, առաջվա
Էրեդ—երեկ
Էրեշկիկ—երշիկ
Էրեծք—դարդ, դառնություն
Էրիդ—տղամարդ, ամուսին
Էրգան-պարադ—երկար-բարակ, մանրամասն
Էրգան—երկար
Էրգինք—երկինք
Էրփևարի—որբևայրի
Էրքեք—որձ
Էփպեյի—բավականին, բավականաչափ

Ը

Ըխ անել—ձայն հանել
Ըխտել—հաղթել
Ըշտե (շտե)—ահա
Ըռզ (որղ)—ամոթ
Ըռհաթ—հանգիստ
Ըռղաթ—մշակ, բանվոր

Թ

Թաըլել—գցել, դեն գցել
Թազե (թաժա)—թարմ
Թազի—որսի շուն, բարակ, աղվես
Թաթավ—անձրև
Թալեն ընկնել—հոգնել
Թալիա—Իտալիա
Թալիան—իտալացի
Թախըմ—պատրաստ, հազիր գործիք
Թախըմ ըլալ—պատրաստվել, հազիրվել
Թախեթ—ույժ, կարողություն
Թամամ—կատարյալ, անարատ
Թաշմիշ լալ—ամանի վրայից հոսել, թափվել, խիստ շուտ
Թաշով—դաշտերում հավաքված հունձը սայլերի վրա բարձած տուն են բերում կալի մեջ կալսելու համար, այս աշխատանքները կոչվում է թաշով
Թաչքա—երկանիվ կառք
Թասլախ—ամրակազմ, առողջ
Թավա—տապակարան
Թավան—չարդախ, ձեղուն
Թավշան—նապաստակ
Թեղ—շուտ
Թեղեք (թեզաք)—քակոր, գյուղացիք ասում են թեզաք, իսկ քաղաքացիք՝ թեղեք, պատրաստում են անասունների աղբից
Թել—դաթա-գաթայի տեսակ
Թելըով—երասնակ
Թեմբել—թույլ
Թեմել—հիմք
Թեմել բռնել—հիմնվել, հաստատվել
Թեմիդ—մաքուր, հստակ
Թեն—Թանաիս գետը, Դոն գետը
Թենեքե—երկաթի թիթեղ, կտորի երկաթյա ծածկոց
Թեղս—հակառակ կողմը, տակի երեսը
Թեռնովի—կանացի մետաքսե գլխակապ
Թերաղի—կշիռ
Թեսքերե—հրավիրատոմս
Թերզի—դերձակ
Թեփե—կտուր, տանիք վերև, գլուխ
Թեք—մենակ, միայն թե, անզույգ, չամուսնացած
Թեքմա—քացի, ոտքի հարված
Թեքնե—տաշտ, խմոր շաղվելու փայտաման
Թըռթըռ—թղթե օդապարիկ (խաղալիք)
Թիլքի—աղվես
Թիշի—էգ
Թիքիճի—կոշկակար
Թհռու—աշխետ, մուգ կարմիր
Թո—թող
Թող—փոշի
Թոնախի գալ—ուժից վեր աշխատել
Թոռղայ—ծիտ, ճնճղուկ
Թոռոբադ—ամենապատվավոր տեղը, առհասարակ հայելու պատի տակը, որտեղ նստեցնում էին կնքահորը, նրա ընտանիքի անդամներին և այլ պատվավոր մարդկանց։ Այս խոսքը ունի շենովական ծագում, նրանց տների կենտրոնում դրված էր լինում բարձր բազկաթոռ, որ կոչվում էր torus նրա վրա էին նստեցնում պատվավոր հյուրերին և այնտեղից այդ բազկաթոռի վրայից (inde toro) արտոնյալ հյուրերը անում էին իրենց կարգադրությունները։ Կաֆֆայի հայերը ևս ընդօրինակել են այդ torus-ը թոռոպատը
Թոփ—1. թնդանոթ, 2. գնդակ
Թոփ քաշել—թնդանոթ կրակել
Թոփ ըլալ—հավաքվել
Թոփալ—կաղ
Թութխալ—սոսինձ
Թուլա—աղյուս
Թուխում—ցեղ, ազգական
Թուշ—այտ
Թուրինջ—նարինջ
Թուռշի—թթու
Թուվար—տավար, անասուն
Թուվարչի—անասնապահ, հովիվ

Ժ

Ժաժկտել—շարժվել

ժամ—եկեղեցի
ժանդուզել—ժանգով ծածկվել
ժեք—երեք
ժիվա—սնդիկ
ժողովել—հավաքվել
ժում—անգամ
ժում-ժամանաշ—որոշ ժամանակ

Ի

Իզ—հետք
Իմեք (իրեք)—երեք
Իլինք—լիքը
Իմիշ—իրր թե
Ինել—1. վայր ընկնել, 2. կալսած ցորենը, գարին և այլ հացահատիկները, հարդից բաժանելուց հետո, թիով քամուն տալը փոշուց և դարմանից բաժանելու գործողությունը
Ինգլիզ—անգլիացի
Իննադ—համառություն
Իննադչի—համառ
Իշգիլ—կասկած
Իսան—մարդ
Իստիր—հարաղատ
Իփեք (իփրիկ)—մետաքս
Իփլիկ—հալվա—հալվա, որը պատրաստում են սպիտակ ալյուրի և մեղրի խառնվածքով։ Այս հալվան գործածում են և Ղրիմից գաղթած մարիուպոլի հույները, նրանք դարեր շարունակ Ղրիմում ապրած լինելով հայերի հետ, ժառանգել են հայերից և անվանում են այն հայկական խոսքերով՝ թել-թել հալվա։

Լ

Լալ—լաց
Լալ-կամ ըլալ—լինել
Լալե—կակաչ
Լաթ—1. շորեղենի կտոր, 2. լաթ քուրչ անվանում են թույլ կամքի տեր մարդկանց, որոնք խաղալիք են լինում ուրիշների ձեռքին։
Լաղար—ազգանուն, մականուն
Լաղըմ—ական, փորված ստորերկրյա անցք
Լայլաշ—
Լան—լայն
Լաքեյ—սպասավոր
Լաֆ—խոսակցություն
Լեղ—կեղտ, կեղտոտ հեղուկ
Լեզուչեք—խոսեցնելու նվեր (նորահարսներին)
Լեշ—դի
Լեքե—բիծ, արատ
Լևենդ—ամուրի
Լման—կատարյալ
Լոզի (լոզել)—ծալել
Լոխմա—պատառ, կտոր
Լուգեն—սանձ, ձիու գլխակապ
Լուսինգա—լուսին

Խ

Խաղ—1. սազ, 2. միամիտ մարդ
Խաղախ—կազակ
Խաղմա—բրիչ
Խազնա—գանձարան, գանձ
Խազուխ—ցից
Խաթ—1. հարկ, 2. շերտ
Խաթ-խաթ—կրկնածալ, շերտ-շերտ, հարկ-հարկ
Խաթալա—ամառվա շոգին, երբ ճանճերը կծում են խոշոր եղջերավոր անասուններին, նրանք լեզուները հանած, պոչերը ցցած սկսում են վազել։ Այդ կոչվում է խաթալա
Խաթե—պատուհաս, դժբախտ դեպք
Խաթի—սաստիկ, խիստ
Խաթըռ—1. պատիվ հարգանք, 2. չուստ
Խաթըռխոշ անել—պատվել, ցանկացածը կատարել
Խաթլմա—թել յուղաբլիթ
Խաթլամա-սամսա—թել խմորից թխված մսով կարկանդակ
Խաթռան—կուպր
Խաթում-խոփխա—կուպրի դույլ
Խալաճ—օղակաձև թխված հաց
Խալեմ—գրիչ
Խալի—գորգ
Խալիկ—արմունկ
Խալիբ—կաղապար
Խալզեն—կաթսա
Խալմախ—տիկնիկ, խաղալիք
Խալսել—ավարտել, վերջացնել
Խալփախչի—գդակագործ, գդակ կարող
Խախաշ—1. չորացրած միս, 2. նիհար, վատում, չորացած
Խախոլ—ուկրաինացի
Խամ—խակ, չհասած պտուղ
Խամա—դաշույն
Խամազ—մատնիչ
Խամբեր—տղայի անուն
Խամզել—մատնել
Խամիշ—եղեգն
Խամչի—մտրակ
Խամբուտ—սապատավոր, կուղավոր
Խայա—ժայռ, ապառաժ
Խայըխ—նավակ, մակույկ
Խայիլ—հոժար համաձայն
Խայիշ—փոկ, կաշվի կապ
Խայիշ-օզըզբաշի—կաշվե գլխակապ, որ շաղկապում է մի զույգ եզ
Խայմախ—եփ հանած և խտացրած սեր
Խանաթ—թև
Խանե—փողոց
Խանե-խանե—փողոցե-փողոց
Խանթար—կշիռ
Խանթարճի—կշռորդ, կշռող
Խանդալա—փայտոջիլ
Խաշխա—սպիտակ ճակատ
Խառավուլ—պահապան
Խառղավազի—ավետիսի կամ ժողոտանքի տան կառավարիչ
Խառղա—ագռավ
Խաս—ընտիր, լավ տեսակի, թանկարժեք
Խասար—մսագործ
Խասեթ—հոգս, մաշուցք, դարդ
Խավալ—սրինդ

խավիար—ձկնկիթ
խավիծ—կերակուր, ալյուրը յուղով բովում են, վրան ավելացնում են ջուր
խավշախ ֆիշի—չորանալուց արանքները բացված ջուր չպահող փայտե աման, տակառ։ Այստեղից՝ «խավշախ մարդ» խոսքը, որը նշանակում է անվստահելի մարդ
խավշամիշ ըլալ—քայքայվել
խավուղ—հացահատիկների չկալսված մնացած գլուխները
խավուլ—դրաղ
խավուրմա—տապակած մսի պահածո, ղավուրմա
խարախարեր—բոԲ
խարեզ—ոխ
խարիբգիբԹ—չունևոր, աղքատ
խարիր-խազար—աղքատ մարդ, չունևոր, Թշվառ (աղքատ Ղազարոս)
խարջ—1. ծախս, 2. գյուղերում խարճ են անվանում և տեղական հարկերը
խարջել—ծախսել, մսխել
խարախոռվա—չվարված, հանգիստ Թողած վարելահող
խարասարան—վարված, բայց չցանված, մի տարով հանգիստ Թողած վարելահող
խափխան—Թակարդ
խափմիշ անել—հափշտակել
խափխաչ—ոչխարի տեսակ, մի դմականի ոչխարի խառնուրդը երկդմականի հետ
խափախ—խուփ, կափարիչ, ծածկոց
խաֆա—զանգ
խաֆե—սուրճ և սրճանոց
խըղղանչ—ժլատ
խըզըլըն—խիստ ջերմ, մեծ տաքուԹյուն
խըզմեԹքյար—գործակատար
խըԹ—հազվագյուտ
խըչի—կանճտակ
խըճԹիան—եղինջ
խըմաչիք—տիկնիկ,խաղատիկին
խըյմա—մանրացված միս
խըրլիք—ԹիԹեռնիկ
խըռԹիլ—կուսական հող, երբեք չվարված գետին, ոչխարի մարմնի յուղ
խըսիր—1. փսիաԹ, ճահճախոտից հյուսած ծածկոց, 2. ցորենի 10 փուԹ
խըսմեԹ—բախտ, ճակատագիր
խդռնլեղ—Նոր Նախիջևանի Ս. Գևորգ եկեղեցու ուխտի հետ կապված տոնավաճառ
խիար—վարունդ
խլի—ծուռ աչք ունեցող
խնաբ—բարակ չվան, բարակ փոկ
խոդօրախ—խոտհունձ
խոլ—ժապավեն
խոյայ—հեշտ
խոմուռ—կապտադույն
խոյի—մուգ
խոնախ—1. հյուր, 2. վարժտոուն
խոնչ—կոշկի ճիտք
խոնոշմա—խնջույք, քեֆ
խոշԹել—պատրաստել
խոշտ—ճիշտ
խոչառ—որձ ոչխար
խոչի—ձիարշավ
խոփխա—դույլ
խռաԲ—նժույգ
խռեն—ծովաբողկ
խռծել—ձայնը կտրել
խռիԹ—ապրանք
խուզի—գառն
խուԹի—տուփ
խուԹսուզ—խեղճ, ողորմելի
խուլում—քուռակ
խուչուռ—տարօրինակ
խում—1. ավազ, 2. քեֆ
խումաշ—կերպաս
խոյումչի—ոսկերիչ
խույու—ջրհոր
խունԹ—լավ դրուԹյան մեջ գտնվող, չվնասված խունԹ տուն է՝ լավ դրուԹյան մեջ է
խուշ—Թռչուն
խուռմա—արմավ
խուռնա—ավազան
խուռպա—հին բաղնիքներում օգտագործված խոշոր տաշտեր, որոնց մեջ լողացել են
խուռչին—արճիճ

Ծ

Ծալծուլ—տե՛ս Զալծուլ
Ծարծու—տե՛ս Զարձու
Ծան—ձայն
Ծան-ձբուդ—չչուկ
Ծիտրաբա—ձիու կառք
Ծուպուկ—կին, կին մարդ

Կ

Կալդոն—կախարդ, վհուկ
Կեղ—գյուղ
Կենճ—երիտասարդ, մատաղահաս
Կիզ (կույզ)—աշուն, քաղաքացիք աշունը անվանում են գիզ, իսկ գյուղացիք դույզ
Կոնկա—ձիաքարշ
Կոտկա—հացահատիկ կալսելու քար
ԿուզեԹ—լծկան եզներին գիշերները արածեցնելու տանելը
Կուլակ—1. բռունցք, 2 հարուստ, զորեղ մարդ
Կունդ-ապուր—խմորի Թելից կտրած մանր-մանր կտորներից պատրաստած սպաս

Հ

Հաբուրդա—դե, հայդա
Հաղ անել—հավանել, հաճելի համարել
Հազիր—պատրաստ
Հալ—դրուԹյուն
Հալ-հեալ—որպիսուԹյուն, առողջուԹյուն
Հալխ—ժողովուրդ, հասարակուԹյուն
ՀամարաԹ—հմուտ, վարպետ, տեղյակ
Հանա—ահա
Հառչել—հառաչել
Հախ—ռռճիկ, վարձատրուԹյուն
Հախեն դալ—հաղԹել, գլուխ բերել

Հաձո (հանձե-ձո)—դիմում արական սեռին, գյուղացիք ասում են՝ հածու, քաղաքացիք՝ հաձե
Համբար—դաս
Հայվան—անասուն
Հայդա—շուտ արա, դե
Հարա—ի՞նչ
Հասելեթեն—մասնավորապես, հատկապես
Հասրաթ—փափագ, կարոտ
Հավա—1. եղանակ, 2. մեղեդի
Հավանք—սանդ
Հավես—ցանկություն
Հավող—խաղող
Հադոինճ—պարզ
Հարամ—պիղծ
Հարամի—ավազակ
Հարման—կալ
Հարջէ—հարմար է
Հասրաթ—կարոտ
Հարղալ—մանանեխ
Հնրգելե—անպիտան
Հափս—բանտ
Հաքա—այ աղջի, դիմում իգական սեռին
Հելալ—արդար
Հելաք ըլալ—հոգնել
Հելբեթ—իհարկե
Հենդեք—խրամ, Ղրիմի թաթարները և Նախիջևանի հայ գյուղացիք իրենց բակերը շրջապատում էին քարապատերով և այդ քարապատնեշին զուգընթաց փորում փոս, որի հողը լցնում էին քարապատերի ներսի կողմը, այդ խրամատները կոչվում էին հենդեք
Հեչ—ամենևին
Հեչ-օլամասա—գոնե
Հերգե—խուրջին
Հեսապ—հաշիվ
Հեքիմ—բժիշկ
Հըռոշման—հանկարծակի, շուտափույթ
Հինդաստան—Հնդկաստան
Հինութ—հինավուրց, վաղուցվա
Հոջա—1. խեղկատակ, 2. ծաղրելի
Հոշի—զարմանք
Հոռոմ—հույն
Հովարդա—խիստ տգեղ, ահռելի
Հորսակ—կես օրը, ժամը 12-ը
Հոնդել—կանթեղ
Հոփլամիշ անել—1. սուտ գովասանք տալ, 2. բարակ, չուվանով վեր քաշել
Հում—հնարագիտություն

Ջ

Ջալծուլ—թխվածք, պինդ խմորից բաց են անում թելեր, որոնք յուղում են պասուց յուղով, թելերի մեջ դնում են եփած և տրորած կարտոֆիլ կամ լոբի, սոխով լամիչ, թելերը այդ խորիզներով ծալում են և թխում փուռի մեջ.
Ջալքի դոլաբ—անկողինների պահարան
Ջտրծու—մտրակի ծայրը, մտրակները հյուսում են կաշվի թելերից. թելերի քանակը լինում է 3—10. հյուսվածքը վերջանալուց հետո ծայրին կարում են կաշվի կտոր, որ կոչվում է ձարծու
Ջարը փախցնել—չափազանցել, չափը անցնել.
Ջաղեկ—մոխիր
Ջրուղ—ջջուկ
Ջրա—Ծիու կառք
Ջուպուկ—կին, կին մարդ

Ճ

Ճաղացք—ջրաղաց, աղաց՝
Ճիպչա—ճուտ, ձագ

Մ

Մաղալը—հաղթանդամ, հսկա
Մաթռաբաղ—շուկայում դնող և ծախող, մանրավաճառ
Մալեզ—ալյուրը յուղով բովում են, ջուր ավելացնում, եռացնում, ուտում են գդալով
Մալի—արու ձի (կոտած)
Մախարիչ—հաջող վերջացած գործից հետո կատարվող հյուրասիրություն (магарыч)
Մախլաղ—ինչևիցե
Մախուլ—ընդունելի
Մախսում—խեղճ, ողորմելի, անտեր
Մահանա—առիթ, պատճառ
Մահալա—թող, թաղամաս
Մաղարա—քարանձավ
Մամուդ—սարդ
Մամուղի պունա—սարդոստայն
Մայա—1. մակարդ, խմորցուք, 2. դրամագլուխ
Մայիլ մնալ—հիանալ, սիրահարվել
Մայասիլ—հեմորոյ, թութք
Մանթառ—սունկ
Մաշա—ունելիք
Մաշալլա—կեցցես, ա՜յ քաջ կտրիճ
Մասխարա—խայտառակ, ծաղրի առարկա, ջենովացիներից մնացած իտալական խոսք
Մադնահար—ընկ
Մատղաշ—մատաղ, թարմ, երիտասարդ, դեռահաս
Մարիֆեթ—հնար, ճարպկություն
Մեգալ—մյուս
Մեձավոր—աստիճանավոր
Մեձաքիթ—գոռոզ, հպարտ
Մեգնել—տեղավորվել
Մեգնեցունել—տեղավորել
Մեգձարեն—անդադար
Մեղձարե գլխու ին—մեկ կարծիքի տեր են
Մեգպերանե դասին—մեկ կարծիք ունեն
Մեգեն-մեգ—հանկարծ, անսպասելի կերպով
Մեգոմ—քիչ մը
Մեթե—տակառ
Մեհլեմ—սպեղանի
Մեմալ—մեկ էլ, մյուս անգամ
Մեմալում—հետևյալ
Մեմը—մի անգամ
Մեյգան—հրապարակ
Մեյդան հանիլ—հայտարարել, հրապարակել

Մեյդան մնալ—անտեր, անօգնական մնալ
Մեշին—մաշկ, կաշի
Մեող—մեղր
Մերդեճն—սանդուղք
Մըլթխ—ջնդակ
Մըթլխ—անպատճառ
Մըռմըռաս—փետուրներով զարդարված սոխի գլուխ, մեծ պասի երկուշաբթին վերցնում են մի գլուխ սոխ, վրան մտցնում 7 հատ փետուր, որոնք զարդարում են գույնզգույն ժապավեններով, ամեն շաբաթ օր երեկոյան հանում են մի փետուր, վերջին փետուրը հանում են 7-րդ շաբաթ օրվա երեկոյան, Թաթախման սեղան նստելիս այդ սոխը կոչվում է մըռմըռաս
Մըսխըլ—ծաղր
Միլիուղ ըլնել—սնանկանալ
Միլք—անշարժ կայք, շենք
Միհանա—գինետուն
Մին—ուղեղ
Մինը մընել—զոռով համոզել, համաձայնեցնել
Մինդար—դոշակ, ներքնակ
Մինքին—կարելի
Միշտերի—հաճախորդ
Միշերեթ—անպատճառ
Միսաֆիր—հյուր
Միրաս—ժառանգություն
Միրեքեփ—թանաք
Միքիթ-աղասի—ավետիսի տանը կառավարող ընտրովի կտրիճ
Մուխայիթ—զգույշ
Մուհարեթ—միաբանություն, համաձայնություն
Մուշմուլա—զկեռ
Մուրադլի—ցանկությունը կատարող
Մռնո—միավոր (Թղթախաղի մեջ) շենովացիներից մնացած իտալական խոսքի ձևն է։
Մոշթի—մորթի
Մորի—անտառ

Յ

Յա—կամ
Յաբանի—վայրենի
Յաղեզ—շինաղ
Յաղշի—գրագիր
Յաթախ—անկողին
Յաթմա—աթար
Յալ—բաշ
Յալ անել—հանգստանալ
Յալի—գետի ծովի ափ, շրափ
Յալդըզ—ոսկեգույն, ոսկեշուր
Յախա—օձիք
Յախի—սպեղանի
Յախմաշա—զարմանքի արտահայտություն, այ անիծյալ, այ չարխատա
Յահնի—խաշած միս
Յաղըն—հրդեհ
Յաղըռ—խոց
Յաղութ—հակինթ
Յամբաշ-յամբաշի—կողք-կողքի, գոտեմարտի մըրցության մեջ բռնվում են յամբաշ-յամբաշի
Յամբաշ—կող
Յայ—աղեղ, դնտնտոց, նվագելու գործիքի
Յայան—ոտքով հետևակ
Յայլնըշ—սխալ
Յան կալ—հենվել
Յանգա—1. մեծ եղբոր կինը, 2. մեծ կանայք, 3. գործատիրոջ կինը, գործատիրուհի
Յանդաուլ—ուրիշի ձիուն օգնող, նրա կողքին լըծված ձի
Յաշ—երիտասարդ
Յարա—վերք
Յարամիշ—պիտանի, օգտակար
Յարդըմ անել—օգնել
Յարդըմշի—օգնական
Յարդմ—օգնություն
Յափռախ—տերև
Յիվաշ—հեզ, հանգիստ, խոնար՞
Յոխուշ—զառիվեր
Յոխ անել—փչացնել, ոչնչացնել
Յորղա—շորորուն ձի
Յորղան—վերմակ
Յոռոխ—հարմար կողմ
Յոշտա—դիտավորյալ
Յուք—բեռ
Յուքլեմիշ անել—բառնալ

Ն

Նազանել—կոտրտվել
Նազար—չար աչք
Նալ—պայտ
Նալբանդ—պայտառ
Նախըլ—եղելություն, պատմություն, իրողություն
Նամ—հոչակ
Նամդալ—հոչակվել
Նաշ—շատերը չէին կարողանում դագաղ դնել, գյուղերի եկեղեցիները պահում էին մշտական դագաղ, հանգուցյալին տանից եկեղեցի գերեզմանատուն տանում էին այդ դագաղով և թաղելուց հետո դագաղը վերադարձնում էին եկեղեցի
Նաչար—վտիտ, նիհար, վատուժ
Նասիբ—վիճակ, բախտ, երբ պատրաստում են պեբեք (пильмени) նրանցից մեկի մեջ դնում էին պղպեղ, մեխակ և կամ մի այլ չհալվող բան, ով որ վերցնում և ուտում է այդ պերեքը, համարվում է բախտավոր, նշանակում է նրա ցանկությունը պիտի կատարվի, այդ կոչվում է նասիփ։
Նաֆիլե—իզուր տեղը
Նեֆես—շունչ
Նշաշտա—շարմըղուն, բարձրորակ ալյուր
Նոմայ—շատ

Շ

Շալվեր—խաբեբա
Շախա—հանաք
Շախաշի—կատակախոս
Շաղվել—շաղախել, խառնել
Շամաթա—աղմուկ
Շամառ—ապտակ
Շանդան—աշտանակ

Շաշըմիշ անել—շփոթվել, մոլորվել
Շաշխըն—անխելք
Շառխըչի—սաղ նվաղող
Շառխի—սաղ
Շեն—ուրախ
Շենք—կերպարանք, տեսք, կառուցվածք
Շերբեթ—օշարակ
Շինդըխ—հիմա, այս րոպեիս
Շըռդան—կույր աղիք
Շիշ—շամփուր
Շիշա—1. շիշ հեղուկի համար, 2. լապտերի ապակի
Շմարք—նշան, աչքով նշան տալ
Շոռվա—մսաջուր
Շոռրաչի—գործատեր, աղա
Շտե—ահա
Շուրաղա—բահ, հողաբաժին, տուն շինելու համար
Շուք—ստվեր

Չաթալ—պատառաքաղ, երկճղի
Չալ—սպիտակ
Չալլա—երբ ցորենը և այլ հացահատիկները գեղ են գնում առանց խուրձեր կապելու, ասում են չալլա անել
Չալել—նվագել
Չալըմ—հարմար
Չալղըշի—1.նվագող, 2. գերանդիով հնձող
Չալղի—գերանդի
Չալով—խոտատեղի, խոպան
Չախ—մինչև
Չախմախ—կայծերին հարվածող երկաթը
Չախու—ղմելի, դրպանի դանակ
Չաման—անուշահոտ հունդ, որով համեմում են երշիկի, ապուխտի և բաստուրմայի միսը
Չամփատ—եղևնի
Չամուռ—ցեխ
Չանա—սահնակ
Չանախ—սկավառակ
Չանգ—զանգ
Չանգա—ծնոտ
Չառ—շառավիղ
Չառոխ—տըրեխ
Չաղըռ—վրան
Չարեգ—քառորդ
Չարխադա—չարաճճի
Չարդախ—վերնատուն
Չափալամիշ ըլալ—թփրտալ
Չաքուշք—մուրճ
Չեթ—գյուղը շրջապատող հողամաս
Չել (չոլ)—գաշա
Չել-չելաստան—անմարդ, անբնակ վայր
Չենե—կամ
Չելաք (չենեք) փայտե դույլ
Չեգըռթքե—մարախ
Չենդել—ակիշ
Չեշիթ—տեսակ
Չերեն—դեղ
Չըխ—ցող

Չըռ-չըռ սամսա—մսով կարկանդակ, տապակում են յուղով
Չըփլախ—մերկ
Չըռլամա—յուղաբլիթ
Չիլե—ամառվա տաք ժամանակը
Չինի—ափսե
Չիշագ—ծաղիկ
Չիպշա—հավի ձագ
Չիվ—սեպ, փայտե կամ
Չիրքին—տգեղ
Չիրիշ—սոսինձ
Չոլ—տափաստան
Չոլախ—փեցի, անձեռն, կաղ
Չոխտան—վաղուց
Չոխմախո—մահակ
Չորստին—չորս կողմը
Չովին—կաթսա
Չորաք (չորեք)— հաց
Չորխախ (չորվախ)—աղբյուր, գյուղացիք ասում են չորվախ, իսկ քաղաքացիք չորխրախ
Չոփ—աղբ
Չոփլուկ—աղբանոց
Չրախ—ճրագ
Չուբառ—խայտաբղետ, խատուտիկ
Չուբուխ—ճիպոտ, բարակ ձեռնափայտ
Չուլբուր—կաշվե թելերով հյուսված սանձակապ
Չունքի—որովհետև
Չուվալ—պարկ
Չուփունգուր—ճակնդեղ

Պ

Պադինճ—պատիճ, պատյան
Պագլա—լոբի
Պալիք—բանալի
Պապուճ—հողաթափ
Պարեմը—գոնե
Պարի—1. ապրանք, 2. անասուն
Պոիկաշչիկ—գոըծակատար
Պունա—բուն

Ջ

Ջամ—ապակի
Ջամալ—դիմանկար
Ջամչի—ապակի գնող, ապակի ծախող
Ջամբազ—վարպետ, առույգ
Ջանավար—գայլ, գազան
Ջանդան—մեծ ախորժակով
Ջանչվոր—ծանոթ
Ջադու—կախարդ, հնարագետ
Ջաշնալ—ճանաչել
Ջաուզ անել—խայտառակել, այս բանը նմանապես ունի շենովական ծագում
Ջար—դեղ
Ջար չունի—ելք չունի, ստիպված է
Ջելլաթ—անասուններ մորթող, գործածվում է դահիճ բառի իմաստով
Ջեհեզ—օժիտ

Ջեմանել—հավաքել
Ջեմերտ—առատաձեռն
Ջեմը—միմիայն
Ջենգ—վեճ, բանակակռիվ
Ջեր—գրպան
Ջևահիր—գոհար
Ջերեմե—տուգանք
Ջըմռել—տրորել, քամել
Ջիկար—Թոք
Ջիչա—1. քույրերը և եղբայրները իրենցից մեծ քույրերին անվանում են չիչա, 2. իրենցից տարիքով մեծ աղջիկներին և կանանց ամենքը անվանում են չիշա, 3. Նախիջևանցի հայ հարուստները տան ներքին տնտեսությունը վարելու համար պահում էին առանձին վարձու հայ պառավ կին, որ կոչվում էր շիշա, նա մեծն էր աղախինների և խոհանոցի վրա, նա էր պատրաստում հայկական ուտելեղեններ և անուշեղեններ
Ջիչի—գեղեցիկ
Ջիվ—Թև
Ջին—սատանա
Ջինի բալա—սատանայի զավակ
Ջիվթ—զույգ
Ջոկ-ջոկ—առանձին, առանձին
Ջոշմիշ լալ—խիստ ուրախանալ, բարձր խնդալ
Ջորով—հազիվհազ, մեծ դժվարությամբ, զոռով
Ջուզապ—խոստում, խոսք
Ջուհա—մահուդ
Ջունաբեթ—անշնորհք

Ռ

Ռախամ—Թվանշան, գրված Թվեր
Ռախի—արաղ
Ռահաթ—հանգիստ
Ռահաթնալ—հանգստանալ
Ռահաթսըզ—անհանգիստ
Ռաղա—Թղթախաղի մեջ Թագավոր
Ռաստ կալ—պատահել
Ռեհին—գրավ
Ռենդե (էրենդե)—քերիչ
Ռըզ-նամուս—ամոթ
Ռըղաթ (ըողաթ)—բանվոր, ծառա
Ռընչպեր—աղքատ
Ռուբա (ռուբա)—զգեստ, շոր չենովացիներից մնացած իտալական բառ

Ս

Սարան—1. արոտ, 2. վարուցանք
Սարըո—համբերություն
Սաբոն—օճառ
Սաբոնչի—օճառագործ
Սաբանչի—հողագործ
Սազ—տիղմ
Սալթը—միմիայն
Սալխն—զով
Սալմա—Թել խմորը բաժանում են մանր կտորների, ամեն մի կտորի մեջտեղից սեղմում, խաշում են ջրով, ջրից հանելով վրան լցնում են սոխարած, խառնում հարած մածնով և ուտում։
Սալղան—ճարպահալ գործարան
Սալնիկ—ճարպահալ գործարան
Սահաթ—1. ժամացույց, 2. ժամ
Սախաթ—խեղանդամ, տկար
Սախն—չլինի Թե
Սախաճի—չրկիր
Սաղ—1. ամբողջ, աջ
Սաղանախ—հորդառատ անձրև
Սազլամ—անարատ, ամբողջ
Սայ—ծանծաղ
Սաչախ—ծոպք
Սաչմա—մանր գնդակներ, կոտորակ
Սարայ—արքունիք, պալատ
Սել—հեղեղ
Սելվի ծառ—անտառի ծառ, (չենովացիներից ժառանգած բառի աղավաղված ձևն է)
Սեյիր անել—դիտել, նայել
Սեմթ—կողմ
Սենաք—եղան
Սենի—մատուցարան
Սեռնիք—լուցկի
Սևդա—սիրահարություն, սեր
Սերթ—խստաբարո, դյուրաբորբոք
Սերմիա—դրամագլուխ
Սերսեմ—ցնորված
Սեփեթ—1. մեղվի փեթակ, 2. կողով
Սեքի—տների և այլ շենքերի ներսում պատերին կից քիչ բարձր շարված հարթակ
Սեքսեն—ութսուն
Սըխ—խիտ
Սըխի (գըխի)—շտապ-շտապ
Սըխըլըխ—նեղվածք
Սըղն—եղջերու
Սըռ—անվայել գաղտնիք
Սըվըռշըխ—սարյակ
Սիչանոթի—մեկնդեղ
Սրա—1. հերթ, 2. կարգ, շարք
Սրավարդի—կարգով, հերթով
Սրմա—ոսկեթել
Սոլուկ (սյուլուկ)—տզրուկ
Սունգու—նիզակ
Սուռաթ—դեմք, ռեխ
Սուրեթ (սյուրեթ)—պատկեր
Սուրու—հոտ, երամակ
Սիահ—սև
Սիֆթա—նախ, սկզբից
Սոլ—ձախ
Սոլովեն—գաղտագողի
Սոլախ—առանցքագիծ
Սոխախ—փողոց
Սողում—ձմեռվա համար աշնանը պատրաստած մսեղենի պաշար
Սոյ—ազգական
Սոյ-սոփ—ազգականություն
Սոսուն—վայելուչ, գեղեցիկ, համակրելի
Սոփա—1. վառարան, 2. մեծ փայտ, 3. ծանր գավազան
Ստադ—փող, դրամ
Ստանիցա—կազակների գյուղ
Ստուրա—ածելի

Սութալ—ուռենի
Սունդուխչա—փոքրիկ սունդուկ
Սուֆա—պատշգամբ

Վ

Վազ տալ—դադարել
Վայնասուն—լացուկոծ
Վաշտ—վարդ
Վառղանչի—հարմոնահար
Վաչ—ծածկասայլ, տես նաև օթով
Վասթռոկ—րանտ
Վադե—ժամկետ, պայմանավորված ժամանակի վերջը
Վար զարնել—վատաբանել, բամբասել
Վարխսե—երևի
Վերեսխա—ապառիկ
Վիրա—անդադար
Վոթել—թափել

Տ

Տաշու անել—դաշտից ցորենը կամ խոտը տուն բերել
Տահմիլ անել—կարծել
Տայախ—ձեռնափայտ, մահակ
Տայամա—հենարան
Տայամիշ լալ—հենվել
Տանա—աչառ, 2—3 տարեկան
Տաոինչ—վայրի խնձոր
Տառամա—հովիտ
Տառտանա—անխելք
Տիթ բաքամ—անհետացավ
Տիրի—առույգ, արի ուժից չընկած
Տելալ—միջնորդ
Տեմրչի—դարբին
Տուս—դուրս
Տուզախ—թակարդ

Ց

Ցան—վարուցանք
Ցայել—ողողել
Ցըննել—գործածվում է միայն շների և կատուների վերաբերմամբ, նշանակում է՝ ծնել
Ցորքալախ—զեր, գնդլիկ
Ցուցանք—թեթևսոլիկ, ցուցամոլ

ՈՒ

Ուժ—ույժ
Ուժե—արդեն
Ուլաֆ—վարսակ
Ուլի եղ—պասուց յուղ, ջենովացիներից ընդունած, իտալական խոսքի մնացորդ է (oleum)
Ումեթ—հույս
Ումուռ—հոգս, մտածմունք
Ումուռիդ թո չիլա—մի մտածիր, հոգս մի անիր
Ույղուն—հարմար, չափը չափին, ընդհուպ
Ույղուրմա—սուտ բան, մտացածին բան
Ուշար—վիշապ
Ուռբա (ոուբա)—շոր, զգեստ, տարազ (laroba)
Ուռել—սխսեռ
Ուռուֆ—1. վախ, սարսափ, 2. նշաղիր
Ուռուֆ ըլա՞—սարսափել
Ուրել—խոտով կամ հարդով բարձած սայլերը կապող երկար փայտ
Ուստուրա (ստուրա)—ածելի

Փ

Փաթըռղի—աղմուկ
Փաթլամիշ ըլալ—ճաթել, պայթել
Փաթմըդեխին—հանկարծ
Փախդալ—վռնդել
Փախալ—նպարավաճառ
Փախըռ—պղինձ
Փախիլ—նախանձոտ
Փայ—բաժին, մաս
Փասլոդել—ժանգոտել
Փաստա—ծանրաշարժ, դանդաղկոտ, թըմբա
Փափաղան—թութակ
Փափի—բադ
Փեհլեվան—ըմբիշ, մարտիկ
Փեյդահ անել—ձեռք բերել
Փենչերե—պատուհան
Փեշով-փեշտմալով դալ—առանձին լինել
Փեշտմալ—գոգնոց
Փեշքեշ—նվեր, ընծա
Փեսաղ—վատ
Փեդել—քաղել
Փերշամբաղի—ապարոշ, գլխի զարդ
Փերդե—վարագույր
Փընգռել—որոնել
Փըշտով—լցնովի ատրճանակ
Փըսադիր—խմորից պատրաստած չորացրած պսակ
Փիթուն—1. ամբողջ, 2. միջնադարյան թաթարական ոսկի դրամ
Փիլավ—փլավ
Փիլեթ—վառարան
Փիչ—ապօրինի զավակ
Փոշի—մետաքսյա գլխաշոր
Փոռթակալ—նարինջ
Փոնավել—երկար կոթով թաց ավել, որով մաքրում են փուռը
Փուչոլ—անմաքուր, անմաքրասեր
Փունջ—ըմպելիք. բաժակի մեջ լցնում են տաք թեյ, ոչ ավելի քան մեկ մատ բարձրությամբ, վրան լցնում են մեկ թեյի գդալ ռոմ, մեկ կտոր կիտրոն և շաքար, տաք-տաք խմում են
Փունութք—բնութք, բնավորություն
Փուռ—հնոց
Փունդուն—հաց թխելու տնակ, որտեղ գյուղացիք գարնանը և ամռանը հաց են թխում, կերակուր պատրաստում, լվացք են անում, ուտում և խմում
Փուսկուլ—փունջ, ծոպ
Փուռչախ—կարկուտ
Փուշտ—բուրդ
Փուշտ մարդ—վատ մարդ, անբարոյական մարդ
Փուփլիկ—վեղար
Փուք—ձյուն

Ք

Քալ ղարի—գալիք տարի
Քալել—քայլել
Քառաշիկ (գառաշիգ)—քարօիկ
Քառավիթ—խեցգետին
Քամիլ (քյամիլ)—վարպետ, հմուտ
Քել—առանց մազի գլուխ
Քելփեթի—աքցան
Քեմեչե—ջութակ
Քեմեչեչի—ջութակահար
Քենար—ծայր, եզերք, ափ
Քեչ—վատ
Քեչկե—երանի թե
Քեչերյումուզ—1. եղջյուր, 2. պտուղ
Քեոթիկ—հպարտ, պճնասեր
Քեսա—քոսակ
Քեսեք—անասունների հոտ, զանգված
Քետ մնալ—ամոթով մնալ
Քեվկիր—պարզուտ
Քերական—այբբենարան
Քերեմիթ—կղմինդր
Քերեսթե—ատաղձ, փայտե շինանյութ
Քերթենգելի—մողես
Քերիբար (գերիբար)—սաթ
Քեֆիլ—երաշխավոր, գամին
Քըրֆել—հայհոյել
Քիլիմ—խալիչա
Քիփրիք—արտևանունք
Քիվ—հանդարտ, մեկուսի
Քիրա—կապալավարձ
Քիբաչ—կիբ
Քիրաչի—վարձող
Քիրփի—ոզնի
Քյուրեք—թի
Քյուրեքչի—թիավոր
Քոբուք—փրփուր
Քոմուր—ածուխ
Քոմուրչի—ածխավաճառ
Քոշա—անկյուն
Քովը—մոտը
Քորուք—փուքս
Քոփուր—(քիոփյուր)—կամուրջ
Քոք—արմատ
Քուլթա—խուրձ
Քումես (կոմես)—հավաբուն
Քույե (քույա)—ցեց
Քուռչ—ցնցոտի
Քուրսի—առանց կռնակի (հենարանի) նստարան, աթոռ

Օ

Օբա—բլուր
Օբուռ—ուրիշներին հանգիստ չտվող մարդ, մարդակեր
Օդայ—խորթ
Օդա—սենյակ
Օդամա—գյուղապետ
Օթառչիկ—ոչխարի հոտ ունեցող
Օթով—ծածկասայլ, հովիվների շարժական տնակներ, օգտագործում են ամառվա ընթացքում անասունների հետ միասին մի արոտատեղից մյուսը տեղափոխվելու
Օլախ—խողովակ
Օխ (օխիա)—նետ
Օղլուշախ—ընտանիք
Օգուռ—հաջողություն
Օղըռլը (օղուռլու)—հաջողակ, բախտավոր
Օղըռսըզ—անհաջող
Օղունդ—եղունդ
Օղիդ-օղիդի կալ—խիստ աշխատել, կաշվից դուրս ղալ, գործը հաջողեցնելու համար
Օջախ—վառարան
Օմուղ—ուս
Օյին—խաղ
Օյինչի—հնարագետ, խաբեբա
Օյմախ—մատնոց
Օջթան—մեջտեղը
Օջթախ—ընկեր
Օջթախլը—ընկերովի
Օսոք—ճախարակ
Օրախ—1. մանգաղ, 2. հունձ
Օրթա—մեջտեղը
Օրթաննա—միջնեկ (եղբայր, քույր)
Օրոդ—չարություն, հնար
Օրոդնի—հնարագետ
Օրցի—Ղրիմի Օր քաղաքի բնակիչ
Օրֆարի—այրի
Օքսուզ—որբ
Օքտել—բավականանալ

Ֆ

Ֆալ—գուշակում
Ֆալչի—գուշակող, հմայող
Ֆայդա—օգուտ
Ֆայդալի—օգտավետ
Ֆայդասըզ—անօգուտ
Ֆառախ—ոսկու նուրբ թիթեղ
Ֆասախ—բարակ, գույնզգույն թիթեղներ, որոնցով զարդարում են հարսանյաց գաթաները, խուռապիաները, խնձորները և այլն
Ֆառխին 'կնալ—հասկանալ, նկատել
Ֆեներ—լապտեր
Ֆենդ—հնար, վարպետություն
Ֆեռիկ—հավի իգական սեռի ճուտերը
Ֆեսլիկեն—ռեհան
Ֆըրթընա (ֆըշթնա), փոթորիկ, մրրիկ
Ֆըսել—հյուսել
Ֆիլ—փիղ
Ֆիչի—տակառ
Ֆիդան—տունկ
Ֆող—հող
Ֆողա—ֆուղա, ճահճախոտ, որից հյուսում են խսիրներ, կողովներ, ձեռնապարկեր
Ֆոթա—քող երեսի համար
Ֆոդ—հոտ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. ՓՈՐՔՇՆՅԱՆ—ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՎԱՆԻ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀՅՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆԸ . . . 5

- Ներածություն . . . 9
- Ղրիմից Նոր Նախիջևան բերված բանահյուսություն . . . 11
  - Գալանգոսի երգեր . . . 12
  - Ավետիսներ . . . 13
- Թաթարական շրջանից մնացած երգեր . . . 19
  - Սանդոի երգը . . . 20
  - Սրբոշանի երգը . . . 20
  - Հայկանուշի երգը . . . 21
  - Սերկեվիլին ձառին դաղը . . . 22
  - Երգ քեֆևի մասին . . . 23
- Հարսանյաց երգեր . . . 24
  - Փեսա հագվեցնելու պար . . . 25
  - Ալ-դելին . . . 25
- Վիճակներ . . . 26
- Օրորոցի երգեր . . . 30
  - Նանիգ . . . 30
  - Օրորոցի երգ . . . 30
  - Մոր երգը . . . 31
  - Օղիտային երգը . . . 31
  - Փիսիկ . . . 32
  - Արևի երգը . . . 32
- Փիսիկ . . . 32
  - Մոր երգը . . . 33
  - Կռունկներ . . . 33
  - Խմաճիկին երգը . . . 33
- Ուխտի ու գուռաշի երգեր . . . 34
  - Տեղական ուխտագնացությունը . . . 36
  - Գյուղացի տղանները երգում են . . . 37
  - Վաշգեվորի երգ . . . 37
  - Գարշուգ Մառթին . . . 38
- Զինվորական ծառայության հետ կապված երգեր . . . 40
  - Զինվոր Մարտիրոս Քիբեմիթչյանի երգը . . . 41
  - Սամբեկի գերան . . . 42
  - Անբախտ դդրիշ . . . 42
- Շառխըշիներից մնացած երգեր . . . 43
  - Սամավարի երգը . . . 43
  - Առաջարկ . . . 44
  - Պատասխան . . . 44
  - Գեղացոց քեֆը . . . 45
- Քեֆի և պարելու երգեր՝ . . . 46
  - Մեծ մամա . . . 46
  - Աղչկա երգը . . . 46
  - Դմբըլդին բարուքը . . . 46
  - Հաքա հարսը . . . 46
  - Օգայ մարը . . . 47
- Սիրահարական երգեր . . . 48
  - Աղչկա երգը . . . 48
  - Գրգրիչին երգը . . . 48
  - Վառուշ յանգան . . . 49
  - Լիրիկական քառյակներ . . . 49
- Կենցաղային երգեր ու հյուսվածքներ . . . 50
  - Գալաչի . . . 50
  - Թեմբեյին երգը . . . 50
  - Քոռ ձի կնոզին երգր . . . 50
  - Մոր գարոզը . . . 51
  - Մահլայի գդաքր . . . 51
  - Ռւման . . . 51
  - Ջումեն բաքի չոբանին երգը . . . 52
- Ծաղրական երգեր . . . 53
  - Ձուքաո տանան. . . . 53
  - Գրյըը-գըյգը . . . 53
  - Հաշի Պետռուշին երգը . . . 55
- Սալդանի երգեր . . . 56
- Սալնիկի երգը . . . 56
- Կալի երգեր . . . 58
- Երգեր խալիրի շուրշը . . . 59
  - Սեկռեթառին պիռոզը . . . 61
- Մինաս Բալաբանյանի շրջանին վերաբերող երգեր . . . 62
  - Գովելի քաղաք . . . 62
- Երգեր Ղրիմի շուրշը . . . 64
- Երգեր հողային հարցի շուրշը . . . 66
  - Կուլակներուն երգեր . . . 66
  - Սամբեկ գեղը . . . 67
  - Սամբեկցիք . . . 67
- Զանազան երգեր ու հատվածներ . . . 68
  - Իմ ախչիգս . . . 68
  - Թագուշին երգը . . . 68
  - Թագուշին երգր . . . 68
  - Վանքի սոխակը . . . 69
  - Բալաբանի երգր . . . 69
  - Նուրինի երգը . . . 71
  - Ստամպոլցի Օվանեսին երգը . . . 71
  - Համարձակ աղչկա երգը . . . 72
  - Սալացի գդին երգը . . . 72
  - Մելքոնի երգը . . . 73
  - Հարիած էի . . . 73
  - Խոշային Կառապուշը . . . 74
  - Խոշային Կառապուշը . . . 74
  - Ջարխին խեվը . . . 75
  - Ջարխին խեվը . . . 76
  - Սավեթին դղան . . . 77
- Առակներ . . . 78
  - Թորոս աղային առակը . . . 78
  - Էժան ուխտը . . . 78

Գարարեգին բուլինները 78
Սամվելին առակը 79
Բարուշին, Ջերոնին Ջաղուրը 81
Նոր հարսը 85
Մեր հացը չի թըռչի 85
Ըռհաթ մեռիր 85
Թըլվագները 85
Բարգք գըմընաս 86
Խորամանդ կեղացին 86
Միամիդ կեղացին 86
Էրգու գեսը մեգ գանե 86
Բորգով ընդավ 86
Գամքի հաղառադ 88
Խալիրին հոգուն 87
Սովորություն 87
Ագահ գերգերը 87
Անգարելի պան 87
Խոստովանք 87
Աստված հասնի 88
Խարիրին կանգառը 88
Կողին վըգաները 88
Ամեն մեգիս մեգ վառեգ 88
Մահ ուգիմ, չոռ ուգիմ 88
Կեղացին և գերրան 88
Տերվերինն ալ, տերվարինն ալ . . . 88
Խոռողը գանչից 88
Թաթավ կուկար 88
Գնիգս ա՞լ գելլէ 89
Խոստովանք 89
Օշտաիըս ըղ հավատա 89
Սուր գըղան 89
Ջիղար-միգար 89
Եփոր սիրտըգ ուզենա 89
Փեշքիրները միշտ թաց գըլա 89
Մեր մարմինը՝ մինք 90
Ջամփագ փուշ 90
Ագռան քըսրե 90
Հաշտութին 90
Օգարին լացը 90
Էրգուսն ալ վաստը գեցան 90
Նոր աղոթք 90
Կառավաթին աչքերը 91
Գըռեվ 91
Ո՞վ է մեգալը 91
Քեզի ի՞նչ 91
Ժեք մախարիչ 91
Իմ լացածիս մի նայիք 91
Հանելուկներ 92
Աղոթքներ 94
Առածներ, ասացվածքներ և ասույթներ . . . 98
Անեծքներ 126

Մ. Դ. ԼՑՈՒԼԵՃՅԱՆ—ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՎԱՆԻ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ 131

Հեղինակի կողմից . .—. 133
Ներածություն 135
Հարսանեկան եղանակներ ու ծիսական երգեր 141
Հարսանեկան նախանվագ Ա. 113
Հարսանեկան նախանվագ Բ. 143
Հարսանեկան նախանվագ Գ. 144
Հարսին հոր տնից դուրս բերելու եղանակ Ա. 144
Հարսին հոր տնից դուրս բերելու եղանակ Բ. 145
Մոմ խաղցնելու եղանակ Ա. 145
Մոմ խաղցնելու եղանակ Բ. 145
Մոմ խաղցնելու եղանակ Գ. 146
Մոմ խաղցնելու եղանակ Դ. 146
Ջուվթելեմե 146
Լուսն ալ լուսացավ (Հարսնառի պար) . 147
Հինա գըրին 147
Փեսային ճանապարհելու եղանակ (չանփա) 147
Փոքր ավետիս 149
Մեծ ավետիս 150
Կենցաղային երգեր 151
Ախչղա տանտան 153
Օրոր 154
Նանիգ 154
Քուն եղիր, բալաս 155
Հավի ճիվ 155
Բուք կուկա 156
Բաբայիս դասիմ 156
Բագիս գագը նստեյի 157
Երեք օրվա լուսնի նման 158
Քունն էգիլ է 158
Արգո խամբեր 159
Ախ, Հայկանուշ 160
Ծուլլ ախչկա երգը 161
Փողասեր երիտասարդի երգը 161
Հաքա հարսը 162
Սամավարի երգը 163
Հենդեքն ինգա 164
Գըյգըմ խաչերես 164
Արիցեք գղաք 164
Դըմբըլիգին-բաբուքը 165
Ունան 166
Կնացեք ասեք Բաբայիս 167
Օգայ և Իստիր մարերը 167
Խարիր Մելքոն 168
Շարեցին մորքուր 169
Վիչագ 169
Աստվածածնին երգուշաթին 170
Քսանմեգս գոխեցի 170
Բայձառ քաղաք 171
Պարեղանակներ 173
Ա. Կանանց զույգ պարեր
Պարային նախանվագ 175
Մարիամ մորաքույր 175
Գնչունական եղանակ 175
Կատակ պար 1;6
Հասակավոր կանանց պար 176
50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 59, 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70.—առանց վերնագրերի

Բ. Ը ն դ հ ա ն ո ւ ր   պ ա ր ե ր
(խոռոն հավաներ)

Խայթալմա Մյասնիկավանի	183
Չիարշավի եղանակ	183
Հարուր մեջ	184
Հարուրնոց	184
Թամամ	185
Մեծ մամա	185
77. 78. 79. 80. 81. 82. 83—առանց վերնագրերի խառն եղանակներ	189
Հովվական մեղեդի	191
Ջերմաղ մայմուտ	191
Թռավ աղավնյակս	192
Հին Խրիմ	192
Բաղ ու բաղչա	193
Ասեցի	193
Բալամ Գարաբետ	194
Էլմաս	194
Անուշյան	194
Խրիմ քեյլե	195
Խոշաֆ Թասխըն	196
Խանազբար	197
Խաթուն հարսը	198
Ղուզաս աղային հավան	198
Օլտանին Խաչատուրին հավան . . .	199
Բառաշին Օվակեմին հավան	199
Խոխոին Համիմային հավան	199
Օլասին բաղչան	200
Տեր Ակոբին ճամլը օդան	200
Հավելված	201
1. Ծանոթագրություններ	203
2. Տեղեկություններ կատարողների մասին . .	212
3. Բառարան	214